University of Groningen

De kwetsbare onderzoeker

Grietens, Hans

Published in:
Kind en Adolescent

DOI:
[10.1007/s12453-014-0069-5](https://doi.org/10.1007/s12453-014-0069-5)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2015

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Grietens, H. (2015). De kwetsbare onderzoeker. *Kind en Adolescent*, 36(1), 57-59.
<https://doi.org/10.1007/s12453-014-0069-5>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De kwetsbare onderzoeker

Hans Grietens

Van 4 tot 6 december 2014 vond in het Zweedse Lund een internationaal congres plaats met als titel '*Human Rights and Memory*'. Ik nam er deel aan een symposium over '*Child Abuse – an Issue for Historical Justice*'. Op dit symposium werd een boek over het thema voorgesteld dat in 2015 zal verschijnen onder redactie van Sköld en Swain, twee historici, respectievelijk uit Zweden en Australië, die in hun land van herkomst onderzoek verrichten over kindermishandeling in tehuizen en pleeggezinnen. Het laatste hoofdstuk van het boek is misschien wel het meest opmerkelijke. Het is van co-editor Shurlee Swain en gaat over de emotionele impact die het doen van historisch onderzoek over mishandeling van kinderen die uit huis werden geplaatst kan hebben op onderzoekers. Deze impact ondervond Swain in haar eigen team. Haar medewerkers werden overspoeld door nare verhalen en de langdurige confrontatie ermee – bijvoorbeeld in studies van archieven – eiste zijn tol. De auteur ging op zoek naar wat over het thema bekend is en stelde vast dat het in de geschiedwetenschap nagenoeg niet wordt beschreven. Ze kwam terecht bij de sociale wetenschappen waar fenomenen als '*vicarious traumatization*' of '*secondary traumatization*' bekend zijn, vooral bij therapeuten of andere professionals die langdurig en intens contact hebben met slachtoffers van interpersoonlijk geweld. Swain vond evenmin beschreven hoe een onderzoeker met de emotionele impact kan omgaan. Zij en haar team dienden hun eigen weg te zoeken en oplossingen te bedenken voor de problemen die zich voordeden. Daar slaagden ze met gebruik van gezond verstand na verloop van tijd in. Het delen van ervaringen en peer support bleken goed te werken. Enige kennis vooraf over dat die impact er zou kunnen zijn en wat men in dat geval kan doen, was nuttig geweest, besluit de auteur.

In de sociale wetenschappen is er meer aandacht voor de eventuele impact die het bestuderen van beladen onderwerpen op onderzoekers kan hebben. Logisch,

Prof. dr. H. Grietens (✉)

Basiseenheid Orthopedagogiek, Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen,
Rijksuniversiteit Groningen,
Groningen, Nederland
E-mail: h.grietens@rug.nl

want het aantal beladen onderwerpen is er groot. Te denken valt aan onderzoek over psychosociale gevolgen van oorlogsgeweld, kindermishandeling, seksueel misbruik, pesten, kanker, trauma, enzovoort.

Toch is ook in de sociale wetenschappen de aandacht voor de emotionele impact van het langdurig bestuderen van deze thema's op onderzoekers relatief gering. Wetenschappelijk onderzoek dient immers objectief te zijn en de sociale realiteit zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven. Dit gaat niet samen met emoties. Als er al emoties bij de onderzoeker zijn, dienen deze binnenskamers te blijven en niet te interfereren met de analyse en rapportage. De onderzoeker staat buiten de realiteit die hij/zij onderzoekt. Emoties doen er niet toe in de wetenschappelijke wereld. In de opleiding van promovendi komt de kwestie 'Wat doe je met de persoonlijke impact die jouw onderzoek op je heeft?' amper aan bod.

Wanneer meer 'objectieve' methoden worden ingezet, grote steekproeven worden bevestigd en het contact met participanten beperkt is in tijd en intensiteit, is de impact wellicht klein, ook al betreft het een emotioneel beladen thema. De onderzoeker ziet de participant die de vragenlijst invult niet en face-to-facecontact is bijvoorbeeld beperkt tot een interview met gesloten vragen of een korte observatie. Het emotionele appel dat hierbij op de onderzoeker wordt gedaan is niet groot. Anders wordt het wanneer de dataverzameling langduriger en intensiever is, het onderzoek als doel heeft om de ervaringen en verhalen van participanten in beeld te brengen en er bijvoorbeeld diepte-interviews worden gehouden. Bij sommige vormen van onderzoek zoals narratief of biografisch onderzoek worden de data vaak via deze weg verzameld. Dan komt het emotioneel beladen karakter van het bestudeerde onderwerp duidelijker naar voren en komt het verhaal van de participant soms erg dichtbij. Naargelang de visie van onderzoekers over wat kennis is en hoe ze kan worden vergaard, verder verwijderd is van de (post)positivistische kijk op wetenschap en nauwer aanleunt bij ideeën uit het constructivisme en postmodernisme, krijgt de onderzoeker een andere rol (Madill en Gough 2008). Hij/zij wordt een belangrijk 'instrument' bij dataverzameling en -analyse. Emoties worden bijgehouden in logboeken. Ze worden beschouwd als data en worden actief ingezet. Emoties dienen niet te worden weggestopt, ze mogen er zijn en wanneer de onderzoeker ze onder controle heeft, kunnen ze een gids zijn bij het analyseren en schrijven (Gilbert 2001).

Bij onderzoek over emotioneel beladen onderwerpen kunnen emoties van onderzoekers – junioren én senioren – hoog oplopen en zijn heel wat inspanningen vereist van een team vooraleer ze gidsend kunnen zijn. Opnieuw valt op hoe beperkt hierover in de literatuur wordt gerapporteerd. In handboeken over kwalitatieve onderzoeksmethoden bijvoorbeeld is er weinig over te vinden. En ook in studies over beladen onderwerpen wordt er weinig over geschreven, behalve wanneer de onderzoekers een duidelijke keuze maken voor een constructivistische of postmoderne epistemologie.

Het is aan onderzoeksteams om uit te zoeken wat hun studie met hen doet en hoe hierop gepast kan worden gereageerd. Er zijn geen tools voorhanden. Dat ondervond ook Campbell (2002) die naar aanleiding van haar kwalitatieve studie naar de ervaringen van verkrachte vrouwen in de Verenigde Staten een onderzoek ver-

richtte naar wat het veelvuldig interviewen van slachtoffers en luisteren naar hun verhalen deed met haar medewerkers. De emotionele impact was bij alle leden van het team zeer groot, zowel bij dataverzameling als -analyse, maar de manier waarop individuele onderzoekers ermee omgingen was erg verschillend. Sommigen hadden bijvoorbeeld behoefte om over hun ervaringen te praten met hun collega's en supervisor, anderen hadden dit minder. Sommigen zochten steun bij een coach of mentor. Ook de manier waarop mensen zich konden ontspannen en afstand nemen van het onderzoek verschilde. Het team van Campbell moest evenals dat van Swain alles zelf uitzoeken. De studie die ze aan het thema wijdde ('*Researching the Researcher*') hielp om het probleem begrijpelijk te maken en theoretisch uit te diepen. Hoe kan het dat mensen door het horen of lezen van de pijnlijke verhalen van andere mensen zo geraakt kunnen zijn dat hun psychisch functioneren eronder lijdt ('*secondary traumatization*') en hun wereld- en mensbeeld verandert ('*vicarious traumatization*')? Empathie en veelvuldige blootstelling ('*exposure*') kunnen ter verklaring worden ingeroepen, evenals het moeten 'opzetten van een ander gezicht'. Aan emoties van afschuw, walging of angst bij de interviewer heeft een participant niet veel. Bovendien is een onderzoeker geen therapeut. Rollen en verwachtingen zijn anders. En dan is er de diep ingeslepen gedachte dat het tonen van emoties de objectiviteit van het onderzoek en de neutraliteit van de onderzoeker in gevaar zou brengen.

Nochtans kan het anders. Zo schrijft Campbell in haar zeer lezenswaardige boek, dat inmiddels meer dan tien jaar geleden werd gepubliceerd, maar nog steeds erg actueel is. Emoties kunnen constructief worden ingezet in onderzoek en komen de kwaliteit van analyse en rapportage ten goede. Eer we zover zijn, is een andere *mindset* nodig in de wetenschappelijke wereld. Een die de gedachte toelaat dat onderzoekers emotioneel aangedaan kunnen zijn en daarvoor uit mogen komen. Zonder gezichtsverlies te lijden.

Literatuur

- Campbell, R. (2002). *Emotionally involved: The impact of researching rape*. New York: Routledge.
- Gilbert, K. R. (2001). *The emotional nature of qualitative research*. London: CRC.
- Madill, A., & Gough, B. (2008). Qualitative research and its place in psychological science. *Psychological Methods*, 13, 254–271.
- Sköld, J., & Swain, S. (Eds.). (2015). *Apologies and the legacy of institutional child abuse: International perspectives*. South Yarra: Palgrave & Macmillan.

Prof. dr. Hans Grietens is hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen, Basiseenheid Orthopedagogiek, Groningen, Nederland.